

Οι διεθνείς και ευρωπαϊκές ρυθμίσεις σχετικά με τον καθορισμό και τη διαχείριση θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΛΙΑΣ, ΔΝ, Δικηγόρος

Σκοπός του άρθρου είναι να καταδείξει τον ρόλο των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών στη διατήρηση της βιοποικιλότητας γενικότερα και των έμβιων θαλάσσιων πόρων ειδικότερα. Αναλύει το θεσμικό πλαίσιο για τον καθορισμό και τη διαχείρισή τους, το οποίο εντοπίζεται τόσο σε ρυθμίσεις του διεθνούς δικαίου όσο και σε ρυθμίσεις του δικαίου της ΕΕ. Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας και το Πρωτόκολλο της Βαρκελώνης για τις Προστατευόμενες Περιοχές της Μεσογείου είναι οι κύριες ρυθμίσεις στο επίπεδο του διεθνούς δικαίου. Οι διατάξεις για την προστασία της βιοποικιλότητας στην ΕΕ και το δίκτυο Natura 2000, όπως επίσης και η νομοθεσία για την αλιεία, είναι οι κύριες ρυθμίσεις στο επίπεδο του δικαίου της ΕΕ. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι το δίκτυο Natura 2000 δεν έχει επεκταθεί ικανοποιητικά μέχρι τώρα προς τις θαλάσσιες περιοχές κάτι που επιβάλλεται λόγω των μεγάλων πιέσεων που δέχονται τα θαλάσσια οικοσυστήματα. Είναι λοιπόν αναγκαίο να προχωρήσει συστηματικά ο καθορισμός θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών χρησιμοποιώντας κατά περίπτωση όλα τα προσφερόμενα θεσμικά εργαλεία.

Εισαγωγή

Το 2002 τα κράτη που έλαβαν μέρος στην Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στο Γιохάνεσμπουργκ συμφώνησαν να δημιουργήσουν ένα συνεκτικό δίκτυο θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών (ΘΠΠ) μέχρι το 2012.¹ Τέθηκαν τρεις βασικές προϋποθέσεις για να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος: το δίκτυο ΘΠΠ θα πρέπει να είναι αντιπροσωπευτικό και συνεκτικό, να είναι σε αρμονία με το διεθνές δίκαιο και να στηρίζεται στην επιστημονική πληροφόρηση. Και οι τρεις προϋποθέσεις, ωστόσο, θέτουν μια σειρά από ζητήματα. Η επιστημονική γνώση για το θαλάσσιο περιβάλλον αυτό καθαυτό αλλά και σε σχέση με τις επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε αυτό είναι περιορισμένη,² μάλιστα δε πιο περιορισμένη σε σχέση με την αντίστοιχη γνώση μας για τα χερσαία οικο-

συστήματα.³ Από την άλλη πλευρά, το διεθνές δίκαιο της θάλασσας πέρα από τα προβλήματα ερμηνείας που θέτει (υφαλοκρηπίδα, αποκλειστικές οικονομικές ζώνες κ.λπ.) πάσχει από την έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών εφαρμογής και ελέγχου.⁴ Ωστόσο, διεθνείς και περιφερειακές συμβάσεις έχουν ήδη δρομολογήσει διαδικασίες για τον καθορισμό και τη διαχείριση ΘΠΠ, με σχετικά καλά μέχρι στιγμής αποτελέσματα.

Από την άλλη πλευρά στα πλαίσια της πανευρωπαϊκής στρατηγικής για τη βιολογική ποικιλομορφία άρχισε να δημιουργείται ένα πανευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο, η έννοια του οποίου βαθμιαία ενσωματώθηκε στο ενωσιακό δίκαιο.⁵ Έτσι, η προστασία της φύσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίζεται σε αυτή την έννοια και αποτελεί έκτοτε ένα σημαντικό πεδίο κανονιστικής δράσης. Η απαρχή έγινε με την υιοθέτηση της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ για την προστασία της άγριας πτηνοπανίδας⁶ για να συμπληρωθεί στη συνέχεια με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων.⁷ Επίσης, στο θεσμικό πλαίσιο της ως άνω προστασίας, περιλαμβάνονται η Οδηγία - Πλαίσιο 2000/60/ΕΚ για τα ύδατα,⁸ η Οδηγία 2004/35/ΕΚ για την περιβαλλοντική ευθύνη,⁹ όπως επίσης και η Οδηγία 91/676/ΕΟΚ για τη νιτρορρύπανση.¹⁰ Στην παραπάνω νομοθεσία θα πρέπει να προστεθούν οι διεθνείς συμβάσεις στις οποίες είναι μέλος η ΕΕ, όπως: Η Σύμβαση της Βέρνης για την προστασία της Ευρωπαϊκής άγριας ζωής και των φυσικών οικοτόπων,¹¹ το Πρωτόκολλο της Γενεύης σχετικά με τις

1. Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development (Johannesburg, 4 September 2002, www.unep.org (JPOI), Para. 32(c).
2. Για το ρόλο και τα όρια της επιστημονικής γνώσης σχετικά με τη βιοποικιλότητα και τα οικοσυστήματα γενικότερα, βλ., K. Carden, Bridging the Divide: The Role of Science in Species Conservation Law, Harvard Environmental Law Review, vol. 30, 2006, σ. 165 επ. H. Doremus & A. Dan Tarlock, Science, Judgment and Controversy in Natural Resource Regulation, Public Land & Resources Law Review, vol. 26, 2005, σ. 1 επ.

3. P.M. Vitousek et al., Human Domination of Earth's Ecosystems, Science, No 277, 25.7.1997, σ. 495.
4. Βλ., αντί άλλων, P.H. Sand, Transnational Environmental Law: Lessons in Global Change, The Hague, Kluwer Law International, 1999, σ. 13.
5. Conseil de l' Europe, Lignes directrices pour la constitution du réseau écologique paneuropéen, No 107, Strasbourg, ed. du Conseil de l' Europe, 2000, σ. 16.
6. ΕΕ L 103/2.4.1979. Η Οδηγία έχει τροποποιηθεί επανειλημμένα με Οδηγίες της Επιτροπής προσαρμόζοντας κυρίως τα παραρτήματα στην τεχνική πρόοδο και στην εισδοχή νέων κρατών μελών. Καταργήθηκε με την Οδηγία 2009/147/ΕΚ (ΕΕ L 20/26.1.2010, σ. 7.)
7. ΕΕ L 206/22.7.1992, σ. 1.
8. ΕΕ L 327/22.12.2000, σ. 1.
9. ΕΕ L 143/30.4.2004, σ. 56.
10. ΕΕ L 375/31.12.1991, σ. 1.
11. Απόφαση του Συμβουλίου 82/72/ΕΟΚ της 3ης Δεκεμβρίου 1981 (ΕΕ L 38/10.2.1982, σ. 1) και Απόφαση του Συμβουλίου της 21ης Δεκεμβρίου 1998 (ΕΕ L 358/31.12.1998).

ειδικά προστατευόμενες περιοχές της Μεσογείου (1982),¹² η Σύμβαση του Σάλτσμπουργκ για την προστασία των Άλπεων (1991),¹³ το Πρωτόκολλο της Βαρκελώνης σχετικά με τις ειδικά προστατευόμενες περιοχές και τη βιολογική ποικιλομορφία της Μεσογείου (1995)¹⁴ και η Σύμβαση για την Ερημοποίηση (1994).¹⁵

Αυτό το πλήγμα των ρυθμίσεων δημιουργεί ένα σύνθετο κανονιστικό τοπίο με πολλή όψις και παραμέτρους. Η παρούσα εργασία θα περιοριστεί στις πιο σημαντικές από αυτές και μάλιστα σε εκείνες που θα μας επιτρέψουν να αντιληφθούμε σε αδρές γραμμές το συνολικό θεσμικό πλαίσιο σχετικά με τις ΘΠΠ. Ειδικότερα, η εργασία χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος (I) θα αναφερθούμε στη σημασία της θαλάσσιας βιοποικιλότητας και στις κυριότερες αιτίες της μείωσης ή της απώλειάς της. Στο δεύτερο μέρος (II) θα περιηγηθούμε εν τάχει στις διεθνείς και περιφερειακές συμβάσεις που σχετίζονται με τις ΘΠΠ, ώστε να αποκτήσουμε μια βασική θέαση αυτού του θεσμικού πλαισίου. Ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στο Πρωτόκολλο της Σύμβασης της Βαρκελώνης γιατί είναι το πιο προωθημένο θεσμικό εργαλείο για την προστασία της Μεσογείου σε επίπεδο διεθνούς δικαίου. Στο τρίτο μέρος (III) θα διαπραγματευτούμε το θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ με ειδικότερη αναφορά στην οδηγία για τα πτηνά και στην οδηγία για τους οικοτόπους. Από νομική άποψη οι εν λόγω Οδηγίες αποτελούν το σπουδαιότερο θεσμικό εργαλείο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας στην ΕΕ, διότι έχουν δεσμευτικά αποτελέσματα για τις εθνικές έννομες τάξεις.¹⁶ Περαιτέρω και σε συνδυασμό με τις παραπάνω Οδηγίες θα γίνει αναφορά στην Οδηγία - Πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική,¹⁷ στον Κανονισμό 2371/2002 σχετικά με την κοινή αλιευτική πολιτική¹⁸ και στον Κανονισμό 1967/2006 σχετικά με την αλιεία στη Μεσόγειο θάλασσα.¹⁹ Τέλος, το τέταρτο μέρος (IV) θα

περιλαμβάνει βασικά συμπεράσματα κυρίως αναφορικά με τα θεσμικά φύσεως προβλήματα που υπάρχουν και με τις περαιτέρω προοπτικές.

I. Η θαλάσσια βιοποικιλότητα και οι αιτίες μείωσης ή απώλειάς της

Το 71% του πλανήτη καλύπτεται από θάλασσα ύδατα και αν λάβουμε υπ όψη το βάθος τους, προσφέρουν περισσότερο από το 99% του συνολικού χώρου, που είναι διαθέσιμος στον πλανήτη, για την άγρια ζωή.²⁰ Όλοι οι επιστήμονες συμφωνούν ότι η θαλάσσια βιοποικιλότητα είναι εξαιρετικά πλούσια, στα δε θαλάσσια ύδατα υπάρχει πέραν της πανίδας ποικιλία οικοσυστημάτων, όπως κοραλλιογενείς ύφαλοι, θαλάσσια λειβάδια ή δάση φυκών. Αυτά τα οικοσυστήματα, όπως τα αντίστοιχα χερσαία, ποικίλουν σε ό,τι αφορά στον αριθμό των ειδών που διαθέτουν ή στη βιολογική παραγωγικότητα. Επί πλέον, τα θαλάσσια άληγα και άληγα θαλάσσια φυτά απελευθερώνουν το 50 έως 75% του οξυγόνου στην ατμόσφαιρα. Έχει εκτιμηθεί ότι οι ανοικτές θάλασσες προσφέρουν οικοσυστημικές υπηρεσίες αξίας 8.4 τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως, ενώ τα παράκτια θαλάσσια ύδατα προσφέρουν αντίστοιχες υπηρεσίες αξίας 12.6 τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως.²¹ Τέλος, να σημειωθεί ότι η θαλάσσια γενετική ποικιλομορφία προσφέρει μεγάλες δυνατότητες για ανάπτυξη και κατασκευή φαρμακευτικών και άλλων προϊόντων.

Ωστόσο, η θαλάσσια βιοποικιλότητα υφίσταται τεράστιες πιέσεις που οφείλονται κυρίως στη ρύπανση, στην υπεραλίευση και -την τελευταία δεκαετία- στην κλιματική αλλαγή.²² Η ρύπανση θεωρείται από τους επιστήμονες και τους αρμόδιους δημόσιους φορείς ως το σημαντικότερο πρόβλημα για τη θαλάσσια βιοποικιλότητα. Τα μεγάλα ατυχήματα του Torrey Canyon στην Αγγλία, του Exxon Valdez στην Αλάσκα και της BP στον Κόλπο του Μεξικού είναι εμβληματικές περιπτώσεις της θαλάσσιας ρύπανσης. Η ρύπανση από πετρέλαιο, ειδικότερα, επιφέρει πολύ αρνητικές επιπτώσεις στα θαλάσσια ασπόνδυλα (τοξικές επιπτώσεις οξείες και χρόνιες), στα ψάρια (είτε άμεσες επιπτώσεις όπως μειωμένη ανάπτυξη, διόγκωση του ήπατος, αλλοιές στην καρδιακή λειτουργία είτε έμμεσες επιπτώσεις στα αυγά ή στην ικανότητα ωοτοκίας κ.λπ.), στα πτηνά και στα θηλαστικά (θάνατος από υποθερμία, σημαντικές βλάβες στους πνεύμονες, στο ήπαρ ή στους νεφρούς με συνέπεια το θάνατο) και στους οικοτόπους (καταστροφή ή αλλοίωση στους πληθυσμούς των ειδών και στην κατανομή τους στον χώρο).²³

Η ρύπανση από πάσης φύσεως ατυχήματα ή από πλοία γίνεται αμέσως γνωστή από τα μέσα ενημέρωσης και αυτό

12. Απόφαση του Συμβουλίου 84/132/ΕΟΚ της 1ης Μαρτίου 1984 (ΕΕ 1984 L 68).
13. Απόφαση του Συμβουλίου 96/191/ΕΚ της 26ης Φεβρουαρίου 1996 (ΕΕ 1996 L 61).
14. Απόφαση του Συμβουλίου 1999/800/ΕΚ της 22ης Οκτωβρίου 1999 (ΕΕ 1999 L 322).
15. Απόφαση του Συμβουλίου 1998/216/ΕΚ της 23ης Ιουλίου 1998 (ΕΕ 1998 L 83).
16. J. Verschuuren, Effectiveness of nature protection legislation in the European Union and the US: The Habitats Directive and the Endangered Species Act, in: M. Dieterich, J. van der Traaten (eds), Cultural Landscapes and Land Use: The Nature Conservation-Society Interface, Dordrecht/Boston/London, Kluwer Academic Publishers, 2004, σ. 41.
17. Οδηγία 2008/56/ΕΚ της 17ης Ιουνίου 2008 περί πλαισίου κοινοτικής δράσης στο πεδίο της πολιτικής για το θαλάσσιο περιβάλλον (Οδηγία - Πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική), ΕΕ L 164/25.6.2008, σ. 19-40.
18. Κανονισμός (ΕΚ) του Συμβουλίου αριθ. 2371/2002 της 23ης Δεκεμβρίου 2002 για τη διατήρηση και τη βιώσιμη εκμετάλλευση των αλιευτικών πόρων στο πλαίσιο της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής, ΕΕ L 358/31.12.2002, σ. 59.
19. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1967/2006 του Συμβουλίου της 21ης Δεκεμβρίου 2006 σχετικά με μέτρα διαχείρισης για τη βιώσιμη εκμετάλλευση των αλιευτικών πόρων στη Μεσόγειο Θάλασσα, την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2847/1993 και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1626/1994, ΕΕ L 409/30.12.2006, σ. 11.

20. J.C. Ogden, Maintaining Biodiversity in the Oceans, Environment, vol. 43(3), 2001, σ. 31.
21. R. Costanza et al., The Value of the World's Ecosystem Services and Natural Capital, Nature, No 387, 15.5.1997, σ. 257.
22. European Environmental Agency, Marine Ecosystems, Copenhagen, 2010, σ. 4.
23. US Fish & Wildlife Service, Effects of Oil Spills on Wildlife and Habitat, 2004.

δημιουργεί μια ψευδή εικόνα σχετικά με το ποιες είναι οι σημαντικότερες αιτίες ρύπανσης. Πράγματι, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι μόνο το 13% της ρύπανσης προέρχεται από ατυχήματα ή από πλοία, ενώ το υπόλοιπο 77% προέρχεται από πηγές ρύπανσης που βρίσκονται στη στεριά.²⁴ Το υπόλοιπο δε 10% της ρύπανσης των θαλασσών προέρχεται από την καταβύθιση αποβλήτων στη θάλασσα. Συγκεκριμένα, διάφορα επικίνδυνα υλικά ή ουσίες απορρίπτονται στη θάλασσα είτε για τελική διάθεση είτε λόγω ατυχήματος, πράγμα που οδηγεί σε μείωση της βιοποικιλότητας λόγω της βιοσυσσώρευσης των ουσιών αυτών στους ιστούς των ειδών που τρέφονται από ρυπασμένους πόρους.²⁵

Ενώ η ρύπανση των θαλασσών παραμένει ένα σημαντικό πρόβλημα για τη θαλάσσια βιοποικιλότητα, τα τελευταία χρόνια αναγνωρίστηκε από τους επιστήμονες ότι άλλη μια μεγάλη απειλή είναι η υπεραλίευση. Η τελευταία συμβάλλει στη μείωση ή στην απώλεια της βιοποικιλότητας με διάφορους τρόπους. Κατ' αρχάς, η υπεραλίευση απομειώνει σημαντικά τα είδη που είναι ο στόχος της αλίευσης. Περαιτέρω, εξ αιτίας των χρησιμοποιούμενων μεθόδων (π.χ. πελώρια δίκτυα) αλιεύονται είδη μη στόχοι που οι αλιείς δεν τα προωθούν στο εμπόριο, αλλά ως άχρηστα τα απορρίπτουν πάλι στη θάλασσα και με τον τρόπο αυτό υφίσταται σοβαρό πλήγμα η βιοποικιλότητα.²⁶ Παρόλληλα, ορισμένες αλιευτικές πρακτικές καταστρέφουν οικότοπους θαλάσσιων ειδών πράγμα που οδηγεί στην απομείωση της βιοποικιλότητας.²⁷

Η υπερεκμετάλλευση των ιχθυοποθεμάτων αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα για τα ευρωπαϊκά θαλάσσια οικοσυστήματα. Το 88% των ιχθυοποθεμάτων της ΕΕ υπεραλιεύεται, πράγμα που σημαίνει ότι είναι εξαιρετικά δύσκολη έως αδύνατη η ανάκτηση των πληθυσμών.²⁸ Πέρα όμως από την υπεραλίευση, οι εντατικές αλιευτικές πρακτικές απειλούν άλλα είδη όπως θαλάσσια θηλαστικά, ερπετά ή θαλασσοπούλια.²⁹ Εν όψει των παραπάνω πιέσεων των θαλάσσιων οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας από την υπεραλίευση και από τις εντατικές αλιευτικές πολιτικές, η ΕΕ με την πρόσφατη Πράσινη Βίβλο επισημαίνει την ανάγκη για καλύτερη διαχείριση των θαλάσσιων πόρων.³⁰

Ο τρίτος παράγοντας που απειλεί τη θαλάσσια βιοποικιλότητα και τα οικοσυστήματα είναι, όπως αναφέρθηκε ήδη, η κλιματική αλλαγή η οποία γίνεται ολοένα και περισσότερο εμφανής: η θερμοκρασία της επιφάνειας της θάλασσας και η στάθμη της ανεβαίνουν, οι πάγοι έχουν αρχίσει και λιώνουν, τα δε χημικά, φυσικά και βιολογικά χαρακτηριστικά

της θάλασσας αλλάζουν σημαντικά.³¹ Εκτός από τις παραπάνω επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, παρατηρούμε και άλλες: η άνοδος της θερμοκρασίας θα επιφέρει αλλαγές σε μερικές αβιοτικές συνθήκες των θαλάσσιων υδάτων όπως είναι η οξύτητα (pH),³² η συγκέντρωση οξυγόνου και σε μερικές περιοχές, η υφαλμύρωση. Περαιτέρω, η ένταση και η κατεύθυνση μερικών ρευμάτων των ωκεανών από τα οποία εξαρτώνται, σε κάποια φάση της ζωής τους, σχεδόν όλα τα θαλάσσια είδη αλλάζουν εξ αιτίας των κλιματικών αλλαγών.³³

Οι πιέσεις στο θαλάσσιο περιβάλλον, στις οποίες αναφερθήκαμε αδρομερώς παραπάνω, αποτέλεσαν εδώ και μερικά χρόνια την αφορμή για να ενσκήψουν τόσο η διεθνής κοινότητα όσο και οι εθνικές έννομες τάξεις στα προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί και να αναζητήσουν διεξόδους μέσω της υιοθέτησης πολιτικών και της θέσπισης κανόνων δικαίου. Μεταξύ αυτών σημαντική θέση καταλαμβάνει η πολιτική και οι ρυθμίσεις σχετικά με τις ΘΠΠ.

II. Διεθνείς συμβάσεις (παγκόσμιου και περιφερειακού χαρακτήρα)

Η Ελλάδα είναι συμβαλλόμενο μέρος σε μεγάλο αριθμό διεθνών συμβάσεων -παγκόσμιου και περιφερειακού χαρακτήρα- οι οποίες σχετίζονται με τις ΘΠΠ είτε άμεσα είτε έμμεσα. Οι σημαντικότερες συμβάσεις παγκόσμιου χαρακτήρα είναι η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982)³⁴ και η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλομορφία (1992).³⁵ Από τις περιφερειακές συμβάσεις σημαντικότερες είναι η σύμβαση OSPAR για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Βόρειο-Ανατολικού Ατλαντικού (1992)³⁶ και το Πρωτόκολλο για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου (1995).³⁷

A. Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας

Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (ΣΔΘ), η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 16 Νοεμβρίου 1994 δεν υποχρεώνει ρητά τα παράκτια κράτη να δημιουργήσουν ΘΠΠ σε ύδατα της δικαιοδοσίας τους, αλλά απαιτεί από αυτά να

24. UNESCO, *Marine Biodiversity*, 1996, σ. 1.

25. National Oceanic and Atmospheric Administration, *Our Living Oceans: Habitat*, 2009, σ. 14.

26. *Ibid.*, σ. 21.

27. *Ibid.*, σ. 20.

28. European Environmental Agency, *Marine Ecosystems*, ό.π., σ. 5.

29. *Ibid.*

30. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Πράσινη Βίβλος. Μεταρρύθμιση της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής*, COM(2009) 163 τελικό.

31. European Environmental Agency, *Marine Ecosystems*, ό.π., σ. 5. Eníons, C. Heip et al., *Marine Biodiversity and Ecosystem Functioning*, Printbase, Dublin, Ireland, 2009, σ. 32.

32. Η οξύτητα προκαλεί σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στο θαλάσσιο περιβάλλον, ιδιαίτερα με την συνεχιζόμενη αύξηση των εκπομπών CO₂. Όσο αυξάνει το ατμοσφαιρικό CO₂ τόσο περισσότερο διαλύεται στον ωκεανό, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η οξύτητά του και να αποτρέπεται η μετατροπή σε ασβέστιο. Βλ. O. Hoegh-Guldeberg et al., *Coral Reefs Under Rapid Climate Change and Ocean Acidification*, *Science*, No 5857, 2007, σ. 1737-1742.

33. C. Heip et al., *Marine Biodiversity and Ecosystem Functioning*, Printbase, Dublin, Ireland, 2009, σ. 34.

34. UN Convention on the Law of the Sea, 21 ILM 1261 (1982).

35. UN Convention on Biological Diversity, 31 ILM 818 (1992).

36. The Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic (the «OSPAR Convention»), 32 ILM 1069 (1993).

37. Protocol Concerning Specially Protected Areas and Biological Diversity, 34 ILM 1542 (1995).

προστατεύουν και να διατηρούν το θαλάσσιο περιβάλλον γενικά και να λαμβάνουν μέτρα που «είναι αναγκαία για την προστασία και διατήρηση σπάνιων και ευαίσθητων οικοσυστημάτων, όπως και των οικοτόπων απειλούμενων ή ευρισκόμενων σε κίνδυνο ειδών και άλλων μορφών ζωής». ³⁸ Η δημιουργία ΘΠΠ αποτελεί σαφώς ένα από τα μέτρα που συμβάλλουν στην παραπάνω προστασία και διατήρηση, θα πρέπει δε να τονιστεί ότι η ΣΔΘ επιτρέπει στα παράκτια κράτη να λαμβάνουν τέτοια μέτρα τόσο στα χωρικά ύδατα όσο και στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) αρκεί να μην παραβιάζουν τα δικαιώματα άλλων κρατών. ³⁹

Άλλες διατάξεις της ΣΔΘ θεσπίζουν υποχρεώσεις προστασίας της θαλάσσιας βιοποικιλότητας παρά το ότι οι ως άνω υποχρεώσεις τελούν συχνά σε σχέση έντασης με δικαιώματα άλλων μερών της Σύμβασης για εκμετάλλευση των θαλάσσιων πόρων και τη μέγιστη χρησιμοποίησή τους. ⁴⁰ Έτσι, η ΣΔΘ παρέχει το δικαίωμα στα παράκτια κράτη να ορίζουν κυριαρχικά το επιτρεπόμενο ποσοστό αλιεύσεως στις ΑΟΖ, ⁴¹ αλλά ταυτόχρονα τα κράτη θα πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψη τη βέλτιστη διαθέσιμη επιστημονική γνώση και να εξασφαλίζουν μέσω μέτρων διαχείρισης και διατήρησης, ώστε να μην τεθεί σε κίνδυνο από την υπερεκμετάλλευση η διατήρηση των έμβιων πόρων. ⁴² Επί πλέον, τα κράτη θα πρέπει να προωθούν τον στόχο της βέλτιστης χρησιμοποίησης των έμβιων πόρων στις ΑΟΖ. ⁴³

Η συμφωνία με τα άλλα κράτη ή η εμπλοκή αρμόδιων διεθνών οργανισμών μπορεί να οδηγήσει στη θέσπιση απαγορεύσεων, περιορισμών ή άλλων ρυθμίσεων για δραστηριότητες που ανάγονται σε άσκηση δικαιωμάτων άλλων χωρών όπως η διέλευση πλοίων από ή πλησίον ΘΠΠ. Η προστασία των θαλάσσιων οικοσυστημάτων, ειδών και οικοτόπων αποκτά ένα δεσμευτικό χαρακτήρα στον βαθμό που συμφωνείται μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών να λύσουν τη διαφορά τους σχετικά με την ως άνω προστασία στο διεθνές δικαστήριο για το δικαίο της θάλασσας.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η ΣΔΘ αποτελεί μία σημαντική βάση σε επίπεδο διεθνούς δικαίου για την προστασία της θαλάσσιας βιοποικιλότητας μέσω του καθορισμού ΘΠΠ, χωρίς ωστόσο να θέτει ειδικότερους στόχους της ως άνω προστασίας καθώς τη συνδέει κυρίως με την πρόληψη από τη ρύπανση. ⁴⁴ Θα πρέπει να τονιστεί ότι η ΣΔΘ αποτέλεσε τη νομική βάση επίσης των στόχων που περιλαμβάνονται στην Ατζέντα 21. ⁴⁵ Ειδικότερα το Κεφ. 15 της Ατζέντα 21 θέτει στόχο τη διατήρηση της βιολογικής ποικιλομορφίας γενικότερα, στην οποία περιλαμβάνει την

in situ διατήρηση οικοσυστημάτων και φυσικών οικοτόπων κυρίως με τον καθορισμό προστατευόμενων περιοχών. Επί πλέον στο Κεφ. 17 γίνεται λόγος για προστασία των θαλάσσιων και των έμβιων πόρων και αναφέρει ότι η ΣΔΘ είναι η «διεθνής βάση πάνω στην οποία μπορεί να στηριχθεί η προστασία και η βιώσιμη ανάπτυξη του θαλάσσιου και παράκτιου περιβάλλοντος και των έμβιων πόρων τους». ⁴⁶ Ειδικότερα θέτει ως στόχο την ολοκληρωμένη διαχείριση των θαλάσσιων περιοχών και τη διατήρηση και αποκατάσταση των υποβαθμισμένων οικοτόπων ⁴⁷ και ταυτόχρονα, καλεί τα συμβαλλόμενα κράτη «να λάβουν μέτρα ώστε να διατηρηθεί η βιολογική ποικιλομορφία και παραγωγικότητα θαλάσσιων ειδών και οικοτόπων που βρίσκονται υπό εθνικό έλεγχο» μεταξύ δε των ως άνω μέτρων είναι «ο καθορισμός και η διαχείριση προστατευόμενων περιοχών». ⁴⁸

Περαιτέρω, η Συμφωνία για τα αποθέματα ιχθύων (1995) ⁴⁹ που έγινε στα πλαίσια της ΣΔΘ απαιτεί ρητά -πράγμα που δεν συμβαίνει στη ΣΔΘ- από τα Μέρη να «προστατεύουν τη βιοποικιλότητα στο θαλάσσιο περιβάλλον». ⁵⁰ Μάλιστα δε, η παραπάνω απαίτηση για προστασία αποκτά ουσιαστικό περιεχόμενο, διότι στηρίζεται στην αρχή της προφύλαξης, η οποία βρίσκει προνομιακό πεδίο εφαρμογής στην εν λόγω συμφωνία. ⁵¹

B. Η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλομορφία

Η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλομορφία (ΣΒΠ) θέτει ως γενικότερους στόχους «τη διατήρηση της βιολογικής ποικιλομορφίας, τη βιώσιμη χρήση των στοιχείων της και τη δίκαιη και ίση κατανομή των ωφελιών που προέρχονται από τη χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων». ⁵² Ειδικότερα, απαιτεί από τα συμβαλλόμενα Κράτη να λαμβάνουν μέτρα προστασίας και διατήρησης in situ, μεταξύ δε αυτών των μέτρων είναι και η δημιουργία ΘΠΠ. Να τονίσουμε ότι in situ διατήρηση σημαίνει «τη διατήρηση οικοσυστημάτων και φυσικών οικοτόπων και τη συντήρηση και ανάκτηση βιώσιμων πληθυσμών ειδών στο φυσικό τους περιβάλλον». ⁵³ Τα συμβαλλόμενα Μέρη θα πρέπει «στον βαθμό που είναι δυνατό» να δημιουργήσουν ένα «σύστημα προστατευόμενων περιοχών ή περιοχών, στις οποίες είναι

38. Άρθρα 192 και 194(5) ΣΔΘ.

39. Άρθρα 55, 56 και 57 ΣΔΘ.

40. R. Kundis Graig, Protecting International Marine Biodiversity: International Treaties and National Systems of Marine Protected Areas, Journal of Land Use, vol. 20(2), 2005, σ. 366.

41. Άρθρο 61(1) ΣΔΘ.

42. Άρθρο 61(2) ΣΔΘ.

43. Άρθρο 62(1) ΣΔΘ.

44. Βλ., άρθρα 194, 207, 208, 209, 210, 211, 212.

45. UN Department of Economic & Social Affairs, Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development, διαθέσιμο στο <http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21>

46. Κεφ. 17(1).

47. Κεφ. 17(5) και (6).

48. Κεφ. 17(7).

49. The United Nations Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Stedding Fish Stocks and High Migratory Fish Stocks (τέθηκε σε ισχύ στις 11.12.2001), διαθέσιμο στο http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_overview_fish_stocks.htm

50. Ibid., άρθρο 5(g).

51. Αναλυτικότερα για το ζήτημα αυτό, βλ., Γ. Μπάλιας, Η αρχή της προφύλαξης στο διεθνές, κοινοτικό και συγκριτικό δίκαιο, Αθήνα - Κομοτηνή, εκδ. Αντ. Ν. Σάκουλα, 2005, σ. 248επ., S. Marr, The Precautionary Principle in the Law of the Sea, The Hague, Martinus Nijhoff Publishers, 2003, σ. 136 επ.

52. Άρθρο 1 ΣΒΠ.

53. Άρθρο 2 ΣΒΠ.

ανάγκη να ληφθούν ειδικά μέτρα, ώστε να διατηρηθεί η βιολογική ποικιλομορφία».⁵⁴

Η ΣΒΠ δίνει στα κράτη ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την εκτέλεση των παραπάνω υποχρεώσεων τους, σε ό,τι δε αφορά ειδικότερα στις προστατευόμενες περιοχές, η ΣΒΠ θεωρεί ότι πρέπει να δημιουργούνται, όταν μία τέτοια επιλογή είναι ο πιο κατάλληλος τρόπος για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και επί πλέον, όταν το κράτος που το επιχειρεί έχει τις δυνατότητες (θεσμικές, οικονομικές κ.λπ.) να το κάνει. Θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η ΣΒΠ δεν έχει Παραρτήματα για είδη ή περιοχές που χρήζουν προστασίας, απλώς το Παράρτημα Ι περιέχει ένα ενδεικτικό κατάλογο κατηγοριών ειδών και περιοχών, στις οποίες τα κράτη θα πρέπει να δώσουν προτεραιότητα.

Περαιτέρω, δεν ορίζεται στη σύμβαση διαδικασία ή προϋποθέσεις για τη δημιουργία προστατευόμενων περιοχών από τα κράτη, παρ' όλη αυτά όμως η Διάσκεψη των Μερών της ΣΒΠ υιοθέτησε διάφορες αποφάσεις σχετικά με τις ΘΠΠ. Ειδικότερα, στις ως άνω αποφάσεις περιλαμβάνονται οι στόχοι που πρέπει να επιτευχθούν, τα επιστημονικά κριτήρια για την ταυτοποίηση οικολογικά ή βιολογικά σημαντικών θαλάσσιων περιοχών που χρήζουν προστασίας και τεχνικές κατευθύνσεις για την επιλογή περιοχών για να δημιουργηθεί ένα αντιπροσωπευτικό δίκτυο ΘΠΠ.⁵⁵ Ο τελικός στόχος είναι η δημιουργία ενός παγκόσμιου αντιπροσωπευτικού δικτύου ΘΠΠ μέχρι το 2012, όπως άλλωστε αποφασίστηκε στη διάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ.⁵⁶

Πιο συγκεκριμένη στους στόχους της είναι η Διεθνής Πρωτοβουλία για τους κοραλλιογενείς υφάλους (ICRI) που δημιουργήθηκε στην Πρώτη Διάσκεψη των Μερών της ΣΒΠ το 1994.⁵⁷ Εκεί επισημαίνεται ότι πρέπει να βελτιωθεί η γνώση σχετικά με την προστασία των κοραλλιογενών υφάλων και τονίζεται ότι η Πρωτοβουλία αποσκοπεί στην εφαρμογή του Κεφ. 17(86) της Ατζέντα 21, το οποίο απαιτεί από τους συμβαλλόμενους να ταυτοποιούν και να προστατεύουν τα θαλάσσια οικοσυστήματα, τα οποία διατηρούν υψηλά επίπεδα ποικιλότητας και παραγωγικότητας συμπεριλαμβανομένων και των κοραλλιογενών υφάλων.

Γ. Το Πρωτόκολλο της Βαρκελώνης (1995)

Το Πρωτόκολλο της Βαρκελώνης σχετικά με τις ειδικά προστατευόμενες περιοχές και τη βιολογική ποικιλομορφία της Μεσογείου (στο εξής: το Πρωτόκολλο της Βαρκελώνης), όπως και η σύμβαση OSPAR, αποτελούν τα πιο γνωστά και ολοκληρωμένα θεσμικά εργαλεία περιφερειακού χαρακτήρα. Έχουν κοινά χαρακτηριστικά, αλληλά και διαφορές που έχουν να κάνουν με τις ιδιαιτερότητες κυρίως των αντίστοιχων περιοχών. Το Πρωτόκολλο της Βαρκελώνης καλύπτει γεωγραφικά ό,τι και η σύμβαση της Βαρκελώνης, δηλαδή ολόκληρη τη Μεσόγειο, η οποία αντιπροσωπεύει

το 1% των θαλάσσιων υδάτων του πλανήτη και διαθέτει το 10% της μέχρι σήμερα γνωστής θαλάσσιας βιοποικιλότητας. Επί πλέον καλύπτει: α) τον βυθό και το υπέδαφός του, β) τα εσωτερικά ύδατα, όπως επίσης τον βυθό τους και το υπέδαφός του και γ) τις παράκτιες εδαφικές περιοχές και τους υγροτόπους που ορίζουν τα μέρη.⁵⁸ Αυτό σημαίνει ότι ΘΠΠ μπορούν να δημιουργηθούν και στις ΑΟΖ (άρθρο 5). Ακόμη δε για τη νέα κατηγορία των Ειδικά Προστατευόμενων Περιοχών Μεσογειακής Σημασίας (SPAMIs) το Πρωτόκολλο προβλέπει ότι είναι δυνατή η δημιουργία τους και πέραν των χωρικών υδάτων υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που ορίζονται σε αυτό.⁵⁹

Η διατήρηση και η βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας που αναφέρεται στο άρθρο 3(2-5) είναι ο κεντρικός στόχος του Πρωτοκόλλου. Ειδικότερα προβλέπεται ότι τα κράτη: θα ταυτοποιούν και θα ταξινομούν καταλόγους με τα στοιχεία που συνθέτουν τη βιοποικιλότητα, θα υιοθετούν στρατηγικές, σχέδια και προγράμματα για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και τη βιώσιμη χρήση των θαλάσσιων και παράκτιων βιολογικών πόρων, θα ελέγχουν τα στοιχεία της βιοποικιλότητας και θα ταυτοποιούν τις δραστηριότητες που έχουν ή ενδέχεται να έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στη διατήρηση και στη βιώσιμη χρήση των πόρων.

Η προστασία, η διατήρηση και η διαχείριση απειλούμενων ή σε κίνδυνο ευρισκόμενων ειδών πανίδας και χλωρίδας αποτελούν γενική υποχρέωση των κρατών,⁶⁰ ενώ ο στόχος των ειδικά προστατευόμενων περιοχών είναι η διασφάλιση των ενδιαιτημάτων που είναι κρίσιμα για την επιβίωση, την αναπαραγωγή και την ανάκτηση των ευρισκόμενων σε κίνδυνο ή απειλούμενων ειδών πανίδας και χλωρίδας. Τα μέτρα προστασίας που πρέπει να λαμβάνουν τα κράτη αναφέρονται αναλυτικά στο άρθρο 6 (π.χ. απαγόρευση απόρριψης αποβλήτων και άλλων επικίνδυνων ουσιών, ρυθμίσεις για τα πλοία, ρυθμίσεις ή απαγόρευση τόσο δραστηριοτήτων εκμετάλλευσης του εδάφους, του βυθού ή του υπεδάφους του όσο και της αλιείας, κυνηγίου κ.λπ.). Παράλληλα, είναι υποχρεωτική η θέσπιση κανονισμού και κανόνων διαχείρισης, όπως αναλυτικά αναφέρονται στο άρθρο 7. Ειδικότερες ρυθμίσεις προβλέπονται στο τμήμα ΙΙΙ του Πρωτοκόλλου στο οποίο περιλαμβάνεται και η βασική πρόβλεψη ότι τα κράτη πρέπει να συνεργάζονται στη λήψη μέτρων για την προστασία και διατήρηση των ειδών πανίδας και χλωρίδας που περιλαμβάνονται στους καταλόγους ΙΙ και ΙΙΙ του Πρωτοκόλλου.⁶¹ Να σημειώσουμε ότι οι παραπάνω κατάλογοι περιλαμβάνουν αντίστοιχα τα απειλούμενα ή σε κίνδυνο ευρισκόμενα είδη και τα είδη, των οποίων η εκμετάλλευση υπόκειται σε ρύθμιση. Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι τα κράτη μπορούν (χωρίς να είναι υποχρεωμένα) να δημιουργούν ειδικά προστατευόμενες περιοχές.⁶² Η ως άνω πρόβλεψη είναι προφανώς πολύ χαλαρή και είναι σε αντίθεση με το δίκαιο

54. Άρθρο 8(α).

55. CBD COP Decisions VII/5 (2004) and IX/20 (2008).

56. CBD COP Decision VII/5 (2004) paras 18-19 and Annex I, programme element 3 and CBD COP Decision VII/28 (2004), Para. 18.

57. Secretariat of the International Coral Reef Initiative (ICRI), What is ICRI? Διαθέσιμο στο <http://www.icriforum.org/router.cfm?show=/html/about.htm>

58. Άρθρο 2(1) του Πρωτοκόλλου.

59. Άρθρο 9(4)(β) και (γ) του Πρωτοκόλλου.

60. Άρθρο 3(1)(β) του Πρωτοκόλλου.

61. Άρθρο 12 του Πρωτοκόλλου.

62. Άρθρο 5(1) του Πρωτοκόλλου.

της ΕΕ για την προστασία της βιοποικιλότητας (η Οδηγία για τα πτηνά και η Οδηγία για τους οικοτόπους, για τις οποίες θα κάνουμε λόγο παρακάτω), όπου είναι υποχρεωτική η δημιουργία προστατευόμενων περιοχών, εάν βέβαια πληρούνται τα οικολογικά και ορνιθολογικά κριτήρια για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Άμεσα με τα παραπάνω συνδέεται ο νεωτερισμός που εισήγαγε το Πρωτόκολλο, δηλαδή η δυνατότητα δημιουργίας Καταλόγου Ειδικά Προστατευόμενων Περιοχών Μεσογειακής Σημασίας (SPAMI List). Ο κατάλογος μπορεί να περιλαμβάνει τόπους που είναι σημαντικοί για τη μεσογειακή βιοποικιλότητα, που περιέχουν οικοσυστήματα που προσιδιάζουν ειδικά στη Μεσόγειο ή έχουν ειδικό ενδιαφέρον σε επιστημονικό, αισθητικό, πολιτιστικό ή εκπαιδευτικό επίπεδο (άρθρο 8).⁶³ Όπως ήδη παρατηρήσαμε, οι περιοχές που επιλέγονται για να ενταχθούν στη SPAMI List ενδέχεται να εκτείνονται συνοδικά ή μερικά πέραν των χωρικών υδάτων.⁶⁴ Σε μια τέτοια περίπτωση είναι απαραίτητη η αμοιβαία συνεργασία των κρατών ιδίως των γειτονικών κρατών που ενδιαφέρονται για την επιλογή τέτοιων περιοχών. Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι από τη στιγμή που υπάρξουν εντάξεις περιοχών στη SPAMI List τα κράτη υποχρεώνονται να συμμορφώνονται με τα μέτρα που έχουν συμφωνηθεί μεταξύ τους.⁶⁵

Δεδομένου ότι συμβαλλόμενο κράτος είναι και η Τουρκία, το Πρωτόκολλο έχει προβλήματα εφαρμογής στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο γενικότερα. Το παρακάτω γεγονός είναι ενδεικτικό. Στη διάσκεψη της 24.11.1996 υιοθετήθηκε το Παράρτημα Ι του Πρωτοκόλλου, στο οποίο περιλαμβάνονται τα κοινά κριτήρια για την επιλογή των προστατευόμενων θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών που θα μπορούσαν να ενταχθούν στη SPAMI List. Στην εν λόγω διάσκεψη η Ελλάδα και η Τουρκία έδειξαν ένα σκεπτικισμό αναφορικά με το κατά πόσο η εφαρμογή του Πρωτοκόλλου θα μπορούσε να έχει επιπτώσεις σε ζητήματα που σχετίζονται με το νομικό καθεστώς θαλάσσιων περιοχών. Συγκεκριμένα, τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία κατέθεσαν δηλώσεις σχετικά με την ερμηνεία του Πρωτοκόλλου. Η Ελλάδα υποστήριξε ότι οι διαδικασίες που προβλέπονται από το Πρωτόκολλο και το Παράρτημα Ι σχετικά με τις προτάσεις που θα μπορούσαν να γίνουν από κοινού από γειτονικά κράτη, ώστε να περιληφθούν στη SPAMI List περιοχές που βρίσκονται μερικά ή συνοδικά πέραν των χωρικών υδάτων, θα πρέπει να θεωρούνται ότι αναφέρονται σε περιοχές «σε λογική απόσταση από ή άμεσα γειτνιάζουσες σε» ζώνες που είναι υπό την κυριαρχία ή τη δικαιοδοσία των γειτονικών κρατών. Από τη πλευρά της η Τουρκία υποστήριξε ότι: α) τα θαλάσσια σύνορα μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας δεν έχουν ακόμη καθοριστεί, β) υπάρχει ένας αριθμός μικρών νησιών και βραχονησίδων, των οποίων το διεθνές status δεν έχει ακόμη αποσαφηνιστεί και γ) ούτε η ελληνική νομοθεσία ούτε οποιαδήποτε έκφραση ενδιαφέροντος εκ μέρους της

Ελλάδος για τα παραπάνω μικρά νησιά και βραχονησίδες μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για επίκληση εθνικής κυριαρχίας παρά το ότι είναι αποδεκτό κάτι τέτοιο από διεθνείς οργανισμούς.

Από όσα προηγήθηκαν μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι το Πρωτόκολλο της Βαρκελώνης είναι ένα ζωντανό θεσμικό εργαλείο, το οποίο όμως πάσχει από την έλλειψη μηχανισμών εφαρμογής και ελέγχου, όπως άλλωστε συμβαίνει με όλα τα εργαλεία του διεθνούς δικαίου, με μοναδική ίσως εξαίρεση το διεθνές οικονομικό δίκαιο (ΠΟΕ). Περαιτέρω, οι διαφορετικές ζώνες που έχουν θεσπιστεί από τα κράτη (ΑΟΖ, Ζώνη οικολογικής προστασίας ή Ζώνη προστασίας της αλιείας) μοιάζουν με *manteau d' Arliquin* (κουρελιού) που συντίθεται από διάφορα αταίριαστα κομμάτια με συνέπεια να μην υπάρχουν ούτε συνεκτικότητα ούτε κοινές λύσεις.⁶⁶

III. Η νομοθεσία της ΕΕ

A. Η Οδηγία για τα πτηνά και η Οδηγία για τους οικοτόπους

Στο δίκαιο της ΕΕ νομικές ρυθμίσεις σχετικές με τις ΘΠΠ περιλαμβάνονται στην Οδηγία για τα πτηνά και στην Οδηγία για τους οικοτόπους. Σκοπός των Οδηγιών είναι να εξασφαλιστεί η προστασία των πτηνών και η αποκατάσταση ή η διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και των ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος σε ικανοποιητικό επίπεδο. Για να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος απαιτείται να δημιουργηθούν ζώνες προστασίας μέσω του δικτύου Natura 2000. Να σημειώσουμε ότι, μέχρι τώρα, το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος του δικτύου Natura 2000 αφορά σε χερσαίες περιοχές με συνέπεια να υπολείπονται οι θαλάσσιες. Έχει ήδη ξεκινήσει σε αρκετά κράτη μέλη η διαδικασία περαιτέρω εμπλουτισμού του ως άνω δικτύου με τον καθορισμό θαλάσσιων ζωνών προστασίας.⁶⁷ Μέχρι τον Δεκέμβριο 2009, περίπου 2.000 τόποι που είναι είτε ολοκληρωτικά είτε μερικά θαλάσσιοι έχουν προταθεί ή έχουν ταξινομηθεί ως τόποι του δικτύου Natura 2000 και καλύπτουν μία επιφάνεια 167.000 τ.χλμ.⁶⁸ Στην Ελλάδα, το ποσοστό των τόπων κοινοτικής σημασίας⁶⁹ ανέρχεται στο 21% της χέρσου και καλύπτει περίπου 3,4 εκ. εκτάρια.⁷⁰ Η επιλογή των ζωνών ανήκει στο

63. Μέχρι τώρα η SPAMI List περιλαμβάνει 21 περιοχές.

64. Μέχρι τώρα μόνο μια SPAMI σε διεθνή ύδατα είναι θεσμοθετημένη. Προκειται για το *sanctuaire Pelagos* (Pelagos sanctuary) που προήλθε από τη συμφωνία της Γαλλίας του Μονακό και της Ιταλίας.

65. Άρθο 8(3) του Πρωτοκόλλου.

66. UICN, *Vers une meilleure gouvernance pour la mediteranee*, Gland/Malaga, ed. UICN, 2010, σ. 16.

67. Βλ. σχετ., Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κατευθυντήριες γραμμές για τη συγκρότηση του δικτύου Natura 2000 στο θαλάσσιο περιβάλλον. Εφαρμογή των Οδηγιών για τα ενδιαιτήματα και τα άγρια πτηνά, Βρυξέλλες, Μάιος 2007.

68. European Environmental Agency, *Marine Ecosystems*, ό.π., σ. 8.

69. Βλ. Απόφαση 2010/45/ΕΕ της Επιτροπής της 22ης Δεκεμβρίου 2009 σχετικά με την έγκριση, σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, τρίτου ενημερωμένου καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή, ΕΕ L 30/322 της 2.2.2010. Η Ελλάδα ανήκει σε αυτή την περιοχή. Να σημειωθεί ότι ο αρχικός κατάλογος περιλαμβάνεται στην Απόφαση 2006/13/ΕΚ της Επιτροπής της 19ης Ιουλίου 2006.

70. ΥΠΕΧΩΔΕ, Εθνική στρατηγική για τη βιοποικιλότητα - Κείμενο προς διαβούλευση, Αθήνα, Φεβρουάριος 2009, σ. 19.

κάθε κράτος μέλος στη βάση αποκλειστικά οικολογικών ή ορνιθολογικών κριτηρίων. Αυτό σημαίνει ότι εφόσον πληρούνται τα ως άνω κριτήρια είναι υποχρεωτικό για το κράτος μέλος να προχωρήσει στον καθορισμό του τύπου ως τύπου προστασίας. Άλλωστε, παγίως το Δικαστήριο της ΕΕ υποστηρίζει αυτή την άποψη.⁷¹

Η Οδηγία για τα πτηνά υποχρεώνει τα κράτη μέλη να καθορίσουν Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) για τα είδη πουλιών του καταλόγου I και για (άλλα) αποδημητικά πουλιά με τακτική επισκεψιμότητα σε ένα τόπο.⁷² Ειδικότερα, τα κράτη έχουν υποχρέωση να ορίσουν ως ΖΕΠ τις πιο κατάλληλες σε αριθμό και επιφάνεια θαλάσσιες ή χερσαίες περιοχές για την προστασία των ως άνω ειδών. Ο καθορισμός γίνεται από το κάθε κράτος μέλος χωρίς να παρεμβληθεί διαδικασία σε επίπεδο ΕΕ, απλώς κοινοποιείται στην Επιτροπή.

Παρόμοια μέτρα προβλέπονται και στην Οδηγία για τους οικοτόπους τόσο σε ό,τι αφορά στην προστασία των οικοτόπων όσο και στην προστασία των ειδών. Η διαδικασία επιλογής και καθορισμού ενός τόπου (χερσαίου ή θαλάσσιου) ως τόπου υποψήφιου να χαρακτηριστεί και να ενταχθεί στο δίκτυο Natura 2000 γίνεται σε τρία στάδια:

α) Πρόταση από το κράτος μέλος προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενός καταλόγου υποψηφίων για ένταξη τόπων που ονομάζονται «προτεινόμενοι τόποι κοινοτικής σημασίας» με βάση ορισμένα κριτήρια (π.χ. αντιπροσωπευτικότητα του ενδιαιτήματος, ο βαθμός διατήρησης, η πυκνότητα των πληθυσμών των ειδών κ.λπ.),

β) σύνταξη καταλόγου τόπων κοινοτικής σημασίας από την Επιτροπή και

γ) οριστικός καθορισμός από τα κράτη του τόπου ως ειδικής ζώνης διατήρησης (ΕΖΔ).

Σύμφωνα με το άρθρο 4(5) της Οδηγίας για τους οικοτόπους μόλις οριστεί ο κατάλογος των τόπων κοινοτικής σημασίας, ο τόπος που περιλαμβάνεται σε αυτόν υπόκειται στις διατάξεις των παρ. 2, 3 και 4 του άρθρου 6. Όπως είναι γνωστό, έχει περαιωθεί ο παραπάνω κατάλογος (Απόφαση 2006/13/ΕΚ της Επιτροπής) και εισήλαθε στην τρίτη φάση, σε αυτή δηλαδή του καθορισμού από τα κράτη μέλη των ειδικών ζωνών διατήρησης. Κατά συνέπεια, είναι εφαρμοστέες οι ως άνω διατάξεις του άρθρου 6 που προβλέπουν για τα κράτη μέλη υποχρέωση προστασίας.⁷³

Πρέπει να σημειώσουμε ότι η Οδηγία για τους οικοτόπους έχει μία οικοσυστημική προσέγγιση, διότι δίνει έμφαση όχι τόσο στα ατομικά στοιχεία του περιβάλλοντος, όσο στις σχέσεις που δομούνται μεταξύ τους, απομακρυνόμενη έτσι από την παραδοσιακή νομική αντίληψη για την προστασία

του περιβάλλοντος.⁷⁴ Η εν λόγω αντίληψη συμβαδίζει με την επιστήμη της οικολογίας, η οποία δεν ξεχωρίζει ούτε απομονώνει τα επί μέρους στοιχεία του περιβάλλοντος,⁷⁵ αλλήλ αντιθέτα τα συνδέει, οι δε σχέσεις μεταξύ τους -λόγω της πολυπλοκότητας- διακρίνονται από απροσδιοριστία και αβεβαιότητα. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο η αρχή της προφύλαξης βρίσκει εν προκειμένω προνομιακό πεδίο εφαρμογής. Ειδικότερα, στην Οδηγία για τους οικοτόπους, η οποία αποτελεί την κύρια νομική βάση της προστασίας της άγριας ζωής στο χώρο της ΕΕ,⁷⁶ προβλέπονται ρυθμίσεις για την προστασία των ειδών, των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των ειδών, ώστε να διατηρηθεί η φυσική κληρονομιά της κοινότητας.⁷⁷ Αυτή η τριπλή προστασία δείχνει ότι η εν λόγω Οδηγία, ενσωματώνοντας τις πιο σύγχρονες απόψεις της επιστήμης της οικολογίας,⁷⁸ αποτυπώνει μία ολιστική προσέγγιση του τόπου, στην οποία εμπεριέχονται οι σχέσεις των ειδών και των οικοτόπων τους.⁷⁹

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Οδηγίας για τα πτηνά και το άρθρο 2(1) της Οδηγίας για τους οικοτόπους, η εφαρμογή τους εκτείνεται «στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών, στο οποίο εφαρμόζεται η συνθήκη». Το Δικαστήριο της ΕΕ αποσαφήνισε το περιεχόμενο των παραπάνω άρθρων και έκρινε ότι τόσο η Οδηγία για τα πτηνά όσο και η Οδηγία για τους οικοτόπους εφαρμόζονται σε θαλάσσιες περιοχές που εκτείνονται τόσο εντός των χωρικών υδάτων (12 μίλια) όσο και πέραν αυτών και στις οποίες περιλαμβάνονται η υφαλοκρηπίδα και η Οικονομική Αποκλειστική Ζώνη (200 μίλια πέραν των χωρικών υδάτων).⁸⁰ Αυτή η προσέγγιση εναρμονίζεται με τα άρθρα 55-57 της Σύμβασης

71. Υπόθεση C-235/2004 Επιτροπή κατά Ισπανίας [2007] Συλλή I-5415. Υπόθ. C-334/2004 Επιτροπή κατά Ελλάδος [2007] Συλλή I-9215.

72. Άρθρο 4(1)-(2) της Οδηγίας για τα πτηνά.

73. Αναλυτικά για τη δεσπόζουσα θέση του άρθρου 6 στην Οδηγία για τους οικοτόπους, βλ., Γ. Μπάγια, «Η οδηγία για τους οικοτόπους: Ζητήματα σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων», ΝοΒ, τόμ. 58(2), 2010, σ. 311επ.

74. D.E. Fisher, The principles of a contemporary environmental legal system, Environmental Law and Management, vol. 15(6), 2003, σ. 347.

75. C. De Klemm, G. Martin, M. Prieur, J. Untermaier, Les qualifications des éléments de l'environnement, in: A. Kiss (dir.), L'écologie et la loi, Paris, L'Harmattan, 1989, σ. 65-66. E. Donald Elliot, Toward Ecological Law and Policy, in: M.R. Chertow, D.C. Esty (eds), Thinking Ecologically: The Next Generation of Environmental Policy, New Haven, Yale University Press, 1997, σ. 170-188 (ο οποίος τονίζει το περιβαλλοντικό δίκαιο ως ένα μεγάλο βαθμό παραβιάζει βασικές αρχές της οικολογίας, όταν προβαίνει σε επί μέρους ρυθμίσεις χωρίς να δίνει την πρέπουσα σημασία στα οικοσυστήματα ως ολότητα).

76. C.W. Backes, J.M. Verschuuren, The Precautionary Principle in International, European, and Dutch Wildlife Law, Colorado Journal of International Environmental Law & Policy, vol. 9(1), 1998, σ. 60. T. Νικολόπουλου, Η προστασία των φυσικών οικοτόπων στο Κοινοτικό δίκαιο, Νόμος και Φύση, Νο 3, 1997, σ. 521-549.

77. Προοίμιο της Οδηγίας, αιτιολ. σκ. 4.

78. N. de Sadeleer, La directive 92/43/CEE concernant la conservation des habitats naturels ainsi que de la faune et de la flore sauvage: vers la reconnaissance d'un patrimoine naturel de la communauté européenne, Revue du Marché commun et de l'Union européenne, No 364, 1993, σ. 24.

79. E. Naim-Gesbert, Les dimensions juridiques du droit de l'environnement, ό.π., σ. 326. H. Tegner Anker, The Precautionary Principle and Nature Conservation Law: EU and Danish Experiences in: N. de Sadeleer (ed.), Implementing the Precautionary Principle: Approaches from the Nordic Countries, EU and USA, London, Earthscan, 2007, σ. 274.

80. Υπόθ. C-6/2004 Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου [2005] Συλλή I-9017, σκ. 117.

για το Δίκαιο της Θάλασσας, στην οποία η Ελλάδα είναι συμβαλλόμενο μέρος και την έχει κυρώσει.⁸¹

Επομένως, οι φυσικοί οικοτόποι, όπως οι κοραλλιογενείς ύφαλοι και είδη, όπως τα υδρόβια πουλιά και τα θαλάσσια θηλαστικά, τα οποία απαντώνται συνήθως και κατά κύριο λόγο πέραν των χωρικών υδάτων, επιβάλλεται να προστατεύονται από την Οδηγία για τα πουλιά και την Οδηγία για τους οικοτόπους.⁸² Αυτό σημαίνει ότι υπάγονται και στο προστατευτικό καθεστώς πρόληψης και αποκατάστασης της Οδηγίας 2004/35/ΕΚ για την περιβαλλοντική ευθύνη (ΟΠΕ) χωρίς μάλιστα να είναι απαραίτητη η ένταξή τους σε ΖΕΠ ή ΕΖΔ.

Θα πρέπει ωστόσο να επισημανθεί ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει πρόβλημα στην υπαγωγή των πέραν της αιγιαλίτιδας ζώνης υδάτων στις Οδηγίες 79/409/ΕΟΚ, 92/43/ΕΟΚ και 2004/35/ΕΚ λόγω των γνωστών διαφωνιών με την Τουρκία. Είναι γεγονός ότι τα χωρικά μας ύδατα εκτείνονται στα 6 μίλια, η υφαλοκρηπίδα των νησιών αμφισβητείται και τέλος, δεν ορίσαμε Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη. Είναι λοιπόν αναγκαίο να αντιμετωπιστεί το ζήτημα αυτό σε ευρωπαϊκό επίπεδο, π.χ. η αποστολή προδικαστικού ερωτήματος με αφορμή σχετική δίκη ίσως να αποσαφηνίσει αρκετά το τοπίο, δεδομένου ότι η Τουρκία δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας και παράλληλα, πρέπει να σέβεται το ευρωπαϊκό κεκτημένο.

Στον κατάλογο Ι της Οδηγίας για τα πτηνά περιλαμβάνονται ένας μεγάλος αριθμός υδρόβιων πουλιών (30), που αν προστεθεί στον αριθμό των μεταναστευτικών πουλιών, φτάνουμε στο συνολικό αριθμό των 66 πουλιών. Αυτό σημαίνει ότι αν πληρούνται τα ορνιθολογικά κριτήρια (και μόνο αυτά) οι θαλάσσιοι τόποι που απαντώνται αυτά τα πουλιά είναι υποχρεωτικό να οριστούν ως ΖΕΠ και να ενταχθούν στο δίκτυο Natura 2000. Αντίθετα όμως με ό,τι συμβαίνει στην Οδηγία για τα πτηνά, όπου υπάρχει μια ολοκληρωμένη προστασία των ειδών των πουλιών, η προστασία των οικοτόπων και των ειδών στην Οδηγία για τους οικοτόπους είναι πιο περιορισμένη. Για να δανειστούμε τις λέξεις της Επιτροπής, η Οδηγία για τους οικοτόπους περιλαμβάνει ένα περιορισμένο αριθμό θαλάσσιων ειδών και τύπων θαλάσσιων οικοτόπων κυρίως όσων βρίσκονται πέραν των χωρικών υδάτων.⁸³ Μόνο ένα μικρό κομμάτι των τύπων των οικοτόπων του Παραρτήματος Ι είναι θαλάσσιο. Το ίδιο ισχύει και σε ό,τι αφορά στα θαλάσσια είδη, αφού ο αριθμός τους είναι πολύ μικρός, μάλιστα δε δεν ταιριάζουν όλα για τη Μεσόγειο. Αν και στο Παράρτημα ΙΙ της Οδηγίας για τους οικοτόπους, περιλαμβάνονται μερικά θαλάσσια θηλαστικά, χελώνες και ψάρια, ωστόσο ένας μεγάλος αριθμός απειλούμενων θαλάσσιων ειδών λείπει. Αυτό γίνεται ευκρινέστερο, αν συγκριθεί με τον κατάλογο των απειλούμενων και των ευρισκόμενων σε κίνδυνο ειδών

του Παραρτήματος ΙΙ του Πρωτοκόλλου της Βαρκελώνης. Η Επιτροπή έχει αναγνωρίσει αυτή την έλλειψη και προτείνει τον εμπλουτισμό των παραρτημάτων τη Οδηγίας για τους οικοτόπους, ώστε να καλυφθεί το κενό για τα θαλάσσια είδη και οικοτόπους.⁸⁴ Αυτό γίνεται ακόμη πιο αναγκαίο ενόψει της ώθησης των κρατών μελών από την Επιτροπή να ξεκινήσουν συστηματικά τη διεύρυνση του δικτύου Natura 2000 προς τις θαλάσσιες περιοχές. Ωστόσο, μέχρι να γίνει αυτή η διεύρυνση του αριθμού των θαλάσσιων ειδών και οικοτόπων, είναι δυνατή η επέκταση του δικτύου Natura 2000 με βάση τα θαλάσσια είδη και οικοτόπους που περιλαμβάνονται ήδη στα παραρτήματα της Οδηγίας για τους οικοτόπους.⁸⁵

Πέραν των όσων ήδη αναφέραμε, ο εντοπισμός και ο καθορισμός ΕΖΔ και ΖΕΠ για τα θαλάσσια είδη και οικοτόπους είναι πιο δύσκολοι σε σχέση με τους αντίστοιχους των χερσαίων εδαφών. Αυτό έχει να κάνει κυρίως με τη μεγάλη διασπορά μερικών θαλάσσιων ειδών, με τις αλληλεπιδράσεις των τόπων συγκεντρώσεών τους και με τη σοβαρή έλλειψη γνώσης για τα θαλάσσια οικοσυστήματα. Υπάρχει όμως και μία άλλη ιστορική εξήγηση με την έννοια ότι το θαλάσσιο περιβάλλον αντιμετωπίζονταν επί μακρόν ως πόρος περισσότερο παρά ως οικοτόπος που στηρίζει τη βιοποικιλότητα που χρήζει προστασίας.⁸⁶ Για τον λόγο αυτό κατευθυντήριες γραμμές για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων έχουν επεξεργαστεί τόσο η Επιτροπή όσο και τα κράτη μέλη.⁸⁷ Τέλος, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι μέχρι σήμερα στο δίκτυο Natura 2000 είναι ενταγμένοι 324 θαλάσσιοι τόποι κοινοτικής σημασίας (Οδηγία για οικοτόπους) και 51 ΖΕΠ (Οδηγία για πτηνά).

B. Η θαλάσσια στρατηγική και η αλιευτική πολιτική

1. Η θαλάσσια στρατηγική της ΕΕ

Εκτός από τις παραπάνω οδηγίες, ο καθορισμός ΘΠΠ είναι ένα από τα ζητήματα που ρυθμίζονται και με την Οδηγία - Πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική (ΟΠΘΣ).⁸⁸ Η ΟΠΘΣ συμπληρώνει την ευρωπαϊκή νομοθεσία που καλύπτει συνολικά τον κύκλο του νερού της ΕΕ και έχει μια προσέγγιση που προσομοιάζει προς εκείνη της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ για την πολιτική στον τομέα των υδάτων.⁸⁹ Αξίζει να υπομνησθεί ότι η ΟΠΘΣ αποτελεί τον περιβαλλοντικό βραχίονα της Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Πολιτικής (ΟΘΠ) της ΕΕ,⁹⁰

84. Ibid.

85. European Environmental Agency, Marine Ecosystems, ό.π., σ. 8.

86. Ibid.

87. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κατευθυντήριες γραμμές για τη συγκρότηση του δικτύου Natura 2000 στο θαλάσσιο περιβάλλον, ό.π., σ. 33-75 και Παράρτημα 4.

88. Οδηγία 2008/56/ΕΚ της 17ης Ιουνίου 2008 περί πλαισίου κοινοτικής δράσης στο πεδίο της πολιτικής για το θαλάσσιο περιβάλλον (Οδηγία - Πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική), ΕΕ L 164/25.6.2008, σ. 19-40.

89. European Environmental Agency, Marine Ecosystems, ό.π., σ. 9.

90. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Κοινωνική και Οικονομική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών. Μία ολοκληρωμένη θαλάσσια πολιτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση, COM (2007) 575 τελικό.

81. 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (21 ILM (1982), σ. 1261).

82. Βλ. Προτάσεις Γενικής Εισαγγελέως Julian Kokott (9-6-2005) στην Υπόθ. C-6/2004 Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (σφ. 132).

83. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κατευθυντήριες γραμμές για τη συγκρότηση του δικτύου Natura 2000 στο θαλάσσιο περιβάλλον. Εφαρμογή των Οδηγιών για τα ενδιαιτήματα και τα άγρια πτηνά, σ. 14.

όπως ρητά επισημαίνεται στην ως άνω Οδηγία.⁹¹ Η ΟΘΠ (γνωστή ως Γαλιζία Βίβλος) αποτελείται από ένα σύνολο διατομεακών πολιτικών με στόχο την οικονομική ανάπτυξη και την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος.⁹²

Ο στόχος της ΟΠΘΣ είναι, μέσω της λήψης μέτρων, τα κράτη μέλη «να επιτύχουν ή να διατηρήσουν καλή κατάσταση για το περιβάλλον το αργότερο μέχρι το 2020».⁹³ Τα προγράμματα μέτρων που υιοθετούν τα παράκτια κράτη σαν μέρος της θαλάσσιας στρατηγικής περιλαμβάνουν «μέτρα προστασίας του χώρου, που συμβάλλουν στη δημιουργία συνεκτικών και αντιπροσωπευτικών δικτύων προστατευόμενων θαλάσσιων περιοχών, καλύπτοντας επαρκώς την ποικιλία των οικοσυστημάτων τα οποία συνθέτουν τις περιοχές αυτές».⁹⁴ Τα ως άνω δίκτυα περιλαμβάνουν τις ΕΖΔ της Οδηγίας για τους οικοτόπους, τις ΖΕΠ της Οδηγίας για τα πτηνά, όπως επίσης και όλες τις ΘΠΠ που έχουν θεσπιστεί στο πλαίσιο διεθνών ή περιφερειακών συμφωνιών. Μία από αυτές τις συμφωνίες είναι το Πρωτόκολλο της Βαρκελώνης.⁹⁵

Ο ορισμός αυτών των προστατευόμενων θαλάσσιων περιοχών στο πλαίσιο της ΟΠΘΣ γίνεται «για την εκπλήρωση των δεσμεύσεων που έχουν αναληφθεί στην Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, αλλά και με τη Σύμβαση για τη βιοποικιλότητα ... και θα συμβάλει στη δημιουργία συνεκτικών και αντιπροσωπευτικών δικτύων τέτοιων περιοχών».⁹⁶

Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η ΟΠΘΣ, αφ' ενός μεν υιοθετεί μία συνολική οικοσυστημική προσέγγιση της διαχείρισης των δραστηριοτήτων του ανθρώπου που έχουν επιπτώσεις στο θαλάσσιο περιβάλλον, αφ' ετέρου δε αντιλαμβάνεται τον καθορισμό των ΘΠΠ ως μέσο για την επίτευξη του στόχου «της καλής περιβαλλοντικής κατάστασης».⁹⁷ Αυτό αποκτά κρίσιμη σημασία εν όψει του γεγονότος ότι η έννοια «της καλής περιβαλλοντικής κατάστασης» είναι πολυδιάστατη, διότι ως τέτοια «νοείται η περιβαλλοντική κατάσταση των θαλάσσιων υδάτων, στην οποία τα ύδατα αυτά παρέχουν οικολογικά ποικίλους και δυναμικούς ωκεανούς και θάλασσες που είναι καθαρές, υγιείς και παραγωγικές στα πλαίσια των εγγενών συνθηκών τους και όπου η χρήση του θαλάσσιου περιβάλλοντος βρίσκεται σε επίπεδο αιεφορίας, διασφαλίζοντας έτσι τις δυνατότητες για χρήση και δραστηριότητες από τις σημερινές και τις μελλοντικές γενεές ...».⁹⁸

Όπως ήδη επισημάνθηκε, ο καθορισμός ΘΠΠ με βάση τις διατάξεις της ΟΠΘΣ γίνεται στα πλαίσια της υιοθέτησης

ευρύτερων προγραμμάτων μέτρων από τα κράτη μέλη. Η κατάσταση και η χρονική ακολουθία τους στην ΟΠΘΣ εξασφαλίζουν σε σημαντικό βαθμό την υλοποίησή τους. Ειδικότερα, το πρώτο βήμα είναι η υποχρέωση των κρατών μελών, μεταξύ των άλλων, να αναλύουν τα χαρακτηριστικά και να εντοπίζουν τις σημαντικότερες πιέσεις και επιπτώσεις επί των θαλάσσιων υδάτων.⁹⁹ Ακολούθως, με βάση τις παραπάνω ανάλυσεις, τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να θεσπίζουν κριτήρια και περιβαλλοντικά πρότυπα, ώστε να διαπιστώνεται η έκταση, στην οποία επιτυγχάνεται καλή περιβαλλοντική κατάσταση.¹⁰⁰ Το επόμενο βήμα είναι η θέσπιση περιβαλλοντικών στόχων και προγραμμάτων παρακολούθησης, ώστε να αξιολογείται κατά πόσο υπάρχει καλή περιβαλλοντική κατάσταση¹⁰¹ και τέλος, υπάρχει η υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίσουν και να εφαρμόσουν προγράμματα μέτρων με σκοπό την επίτευξη ή τη διατήρηση καλής περιβαλλοντικής κατάστασης των υδάτων.¹⁰²

Εν όψει των παραπάνω ρυθμίσεων και σε συνδυασμό αφ' ενός μεν με την υποχρέωση των κρατών -σύμφωνα με τα πορίσματα της έβδομης διάσκεψης των συμβαλλόμενων μερών της ΣΒΠ (CBD/COP7)- για την καθιέρωση και τη διατήρηση οικολογικά αντιπροσωπευτικών συστημάτων θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών, αφ' ετέρου δε με τη συμμόρφωση των κρατών μελών προς τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει για τον χαρακτηρισμό τόπων του Natura 2000,¹⁰³ δημιουργείται ένα συνεκτικό θεσμικό πλαίσιο για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του ζητήματος των ΘΠΠ.

Παράλληλα, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι για την υλοποίηση της ΟΘΠ της ΕΕ προτείνεται, ως το κύριο μέσο, ο θαλάσσιος χωροταξικός σχεδιασμός (ΘΧΣ).¹⁰⁴ Ειδικότερα δε, επισημαίνεται ότι ο ΘΧΣ συνδέεται άμεσα με τη σχετική νομοθεσία της ΕΕ για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και κυρίως με την ΟΠΘΣ, την Οδηγία για τα πτηνά και την Οδηγία για τους οικοτόπους.¹⁰⁵ Αυτό σημαίνει ότι η εφαρμογή τους μπορεί να ενταχθεί στο ΘΧΣ πράγμα που συμβαίνει ήδη σε μερικά κράτη μέλη (π.χ. η Μ. Βρετανία εφαρμόζει την ΟΠΘΣ στα πλαίσια του ΘΧΣ).¹⁰⁶

2. Η Αλιευτική πολιτική της ΕΕ

Η Κοινή Αλιευτική Πολιτική (ΚΑΠ) είναι το κατ' εξοχήν εργαλείο της ΕΕ για τη διαχείριση της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας και συνδέεται στενά με την ΟΠΘΣ καθώς έχει ενσωματωθεί και σε αυτή ως ευρύτερη αρχή η προσέγγιση

91. Προοίμιο, αιτιολ. σκ. αριθ. 3 της ΟΠΘΣ.

92. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Κοινωνική και Οικονομική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών. Μία ολοκληρωμένη θαλάσσια πολιτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση, σ. 3.

93. Άρθρο 1(1) της ΟΠΘΣ.

94. Άρθρο 13(4) της ΟΠΘΣ.

95. Άρθρο 3(10) της ΟΠΘΣ.

96. Προοίμιο, αιτιολ. σκ. αριθ. 7 της ΟΠΘΣ.

97. Προοίμιο, αιτιολ. σκ. αριθ. 8 της ΟΠΘΣ. Βλ. επίσης, European Environmental Agency, Marine Ecosystems, ό.π., σ. 9.

98. Άρθρο 3(5) της ΟΠΘΣ.

99. Προοίμιο, αιτιολ. σκ. αριθ. 24 της ΟΠΘΣ.

100. Προοίμιο, αιτιολ. σκ. αριθ. 25 της ΟΠΘΣ.

101. Προοίμιο, αιτιολ. σκ. αριθ. 26 της ΟΠΘΣ.

102. Προοίμιο, αιτιολ. σκ. αριθ. 27 της ΟΠΘΣ.

103. Προοίμιο, αιτιολ. σκ. αριθ. 18 της ΟΠΘΣ.

104. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ανακοίνωση της Επιτροπής, ένας οδικός χάρτης για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό επίτευξη κοινών στόχων στην ΕΕ, COM (2008) 791 τελικό.

105. Ibid., σ. 8.

106. Ibid.

με βάση το οικοσύστημα.¹⁰⁷ Τα κράτη της ΕΕ συμφώνησαν να εφαρμόσουν κοινή πολιτική αλιείας, πράγμα που σημαίνει ότι υιοθέτησαν κοινούς κανόνες που ισχύουν σε όλα τα κράτη μέλη και στα πλαίσια αυτά η ΕΕ από την 1.1.2003 διαθέτει μία νέα ΚΑΗΠ.¹⁰⁸ Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στην ΚΑΗΠ δεν χρησιμοποιείται η λέξη «θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές». Ωστόσο, τα είδη μέτρων που μπορούν να υιοθετηθούν, ώστε να περιοριστούν τόσο η θνησιμότητα λόγω αλιείας όσο και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις από τις αλιευτικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν «ζώνες ή/και περιόδους, στις οποίες οι αλιευτικές δραστηριότητες απαγορεύονται ή περιορίζονται μεταξύ άλλων και για την προστασία των τόπων αναπαραγωγής και ανάπτυξης» και «ειδικά μέτρα μείωσης των επιπτώσεων των αλιευτικών δραστηριοτήτων στα θαλάσσια οικοσυστήματα και στα είδη που δεν αποτελούν στόχο της αλιείας».¹⁰⁹

Αφού ληφθεί υπόψη ότι η ΚΑΗΠ συνδέεται στενά με την ΟΠΘΣ, οι παραπάνω ρυθμίσεις μπορούν να συμβάλουν στον ορισμό και τη διαχείριση ΘΠΠ ενσωματώνοντας στον στόχο της προστασίας της θαλάσσιας βιοποικιλότητας την αλιευτική δραστηριότητα. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι πολύ διαφωτιστικές οι κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τα μέτρα αλιείας που πρέπει να λαμβάνονται στους θαλάσσιους τόπους Natura 2000.¹¹⁰ Εκεί επισμαίνεται ότι τα κράτη μέλη κατά τη διαδικασία ορισμού θαλάσσιων περιοχών να ενταχθούν στο δίκτυο Natura 2000 θα μπορούν να ενσωματώνουν στην αξιολόγηση και μέτρα διαχείρισης και ελέγχου της αλιείας.

Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι η συσχέτιση του ως άνω ορισμού θαλάσσιων περιοχών με τη λήψη μέτρων της αλιείας υπηρετεί τον στόχο της ακεραιότητας των οικοτόπων και επί πλέον, προβλέπεται μία διαφοροποίηση ανάλογα με το πού βρίσκεται μία περιοχή Natura 2000: εάν η περιοχή βρίσκεται εντός της ζώνης των 12 ναυτικών μιλίων τα ως άνω μέτρα θεσπίζονται από το κράτος μέλος σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 9 της Κανονισμού 2371/2002/ΕΚ. Εάν η περιοχή βρίσκεται εκτός των χωρικών υδάτων και αφού ληφθεί υπόψη ότι σε αυτή την περίπτωση υπάρχει αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ για τη θέσπιση μέτρων στα πλαίσια της ΚΑΗΠ, τότε τα ανωτέρω μέτρα λαμβάνονται από την οικεία διεύθυνση της Επιτροπής (DG MARE) κατό-

πιν αιτήματος του κράτους μέλους σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 8(3-5) του Κανονισμού 2371/2002/ΕΚ.¹¹¹

Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η θέσπιση μέτρων διαχείρισης της αλιείας στα πλαίσια του δικτύου Natura 2000 οφείλει να βασίζεται σε επιστημονική και τεχνική πληροφόρηση. Με άλλες λέξεις, η Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη, με βάση την οποία αρχίζει η διαδικασία καθορισμού ΖΕΠ ή ΕΖΔ θα πρέπει να περιλαμβάνει επιστημονική και τεχνική πληροφόρηση σχετικά με μέτρα διαχείρισης της αλιείας σύμφωνα με την ΚΑΗΠ με τις εξής ειδικότερες αναφορές:

1. Συνολική περιγραφή των φυσικών χαρακτηριστικών στοιχείων και την κατανομή τους στον τόπο.
2. Επιστημονική επιχειρηματολογία για την επιλογή του τόπου σε συνδυασμό με την πληροφόρηση που ήδη υπάρχει στα δεδομένα για τον τόπο Natura 2000. Εγγενής αξία των στοιχείων του τόπου και οι ειδικοί στόχοι διατήρησης.
3. Βάση για τη χωρική έκταση του τόπου, η οποία θα δικαιολογείται με όρους καθαρά στόχων διατήρησης.
4. Απειλές των οικοτόπων και των ειδών από τους διάφορους τύπους αλιευτικών εξοπλισμών. Κατάλογος άλλων ανθρώπινων δραστηριοτήτων στην περιοχή που ενδέχεται να βλάπτουν τους οικοτόπους.
5. Κίνηση των πλοίων στον τόπο και στην ευρύτερη περιοχή, κατανομή των πλοίων (κατά έθνος, εξοπλισμό και είδος) και πληροφόρηση για τα είδη - στόχους και τα είδη μη στόχους κατά τα τρία τελευταία χρόνια.
6. Οι εποχικές αλιεύσεις τα τρία τελευταία χρόνια.
7. Προτεινόμενα μέτρα διαχείρισης της αλιείας, ώστε να διατηρηθούν σε ευνοϊκή κατάσταση οι οικοτόποι.
8. Μέτρα ελέγχου που προτείνονται από τα κράτη και ζώνες ελέγχου, ώστε να εξασφαλιστεί η προστασία του τόπου ή ο αποτελεσματικός έλεγχος των μέτρων παρακολούθησης.
9. Μέτρα για παρακολούθηση και εκτίμηση της διατήρησης και/ή της ανάκτησης των φυσικών στοιχείων του τόπου.
10. Κατάλληλος συντονισμός μεταξύ των γειτονικών κρατών.
11. Αξιολόγηση των πιθανών μετακινήσεων των αλιευτικών δραστηριοτήτων και η επίπτωσή τους στις νέες περιοχές.¹¹²

Οι παραπάνω αναφορές αποσκοπούν στο να επιτευχθεί μία ισορροπία μεταξύ αφ' ενός των στόχων διατήρησης που θέτουν οι ρυθμίσεις για την προστασία του θαλάσσιου δικτύου Natura 2000 και αφ' ετέρου της βιώσιμης εκμετάλλευσης των αλιευτικών πόρων που βρίσκονται στους τόπους του δικτύου. Η παραπάνω ισορροπία είναι πολύ σημαντική διότι τροφοδοτεί την κοινωνική αποδοχή των ΘΠΠ. Είναι διαπιστωμένο ότι, σε αντίθεση με τα ευρύτερα οφέλη της κοινωνίας που προκύπτουν από τη λήψη μέτρων για την προστασία της βιοποικιλότητας, πολλοί από τους περιορισμούς που επιβάλλουν αυτά τα μέτρα έχουν τοπικό χαρακτήρα. Αυτή η διάσταση είναι πιθανό να οδηγήσει σε

107. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών. Έκθεση προόδου επί της ολοκληρωμένου θαλάσσιας πολιτικής της ΕΕ, COM (2009) 540 τελικό, σ. 9.

108. Κανονισμός (ΕΚ) του Συμβουλίου αριθ. 2371/2002 της 23ης Δεκεμβρίου 2002 για τη διατήρηση και τη βιώσιμη εκμετάλλευση των αλιευτικών πόρων στο πλαίσιο της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής, ΕΕ L 358/31.12.2002, σ. 59.

109. Άρθρο 4(2), περ. ζ ii) και iv) του Κανονισμού 2371/2002.

110. Fisheries Measures for Marine Natura 2000 Sites, A consistent approach to requests for fisheries management measures under the Common Fisheries Policy, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/marine/docs/fish_measures.pdf

111. Ibid., σ. 2-3.

112. Fisheries Measures for Marine Natura 2000 Sites, ό.π., σ. 4.

αρνητική τοποθέτηση τους ντόπιους πληθυσμούς έναντι των ΘΠΠ, εκτός εάν αισθανθούν ότι οι περιορισμοί που τους ζητείται να αποδεχθούν στο όνομα της προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος εξισορροπούνται με απτά, κυρίως οικονομικά οφέλη τους.¹¹³

Περαιτέρω, κρίσιμη παράμετρο αποτελεί ο χρόνος θέσπισης μέτρων διαχείρισης της αλιείας στα πλαίσια του καθορισμού θαλάσσιων περιοχών του δικτύου Natura 2000. Θα πρέπει, η ως άνω θέσπιση να γίνεται στα πρώτα στάδια της διαδικασίας καθορισμού των θαλάσσιων περιοχών σύμφωνα με τις προβλέψεις της Οδηγίας για τα πτηνά και της Οδηγίας για τους οικοτόπους.¹¹⁴ Πράγματι, η ταυτόχρονη αξιολόγηση και η θέσπιση τόσο των μέτρων αλιείας σύμφωνα με την ΚΑΗΠ όσο και των μέτρων που λαμβάνονται σύμφωνα με τις Οδηγίες για τα πτηνά και τους οικοτόπους θα παρέχει στις αρμόδιες αρχές όλα τα δεδομένα για τη νόμιμη αδειοδότηση έργων ή δραστηριοτήτων σύμφωνα με το άρθρο 6 της Οδηγίας για τους οικοτόπους, ώστε να εξασφαλιστεί η ακεραιότητα του τόπου.¹¹⁵

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην προβληματική που αναλύουμε εντάσσεται και ο Κανονισμός 1967/2006/ΕΚ σχετικά με την αλιεία στη Μεσόγειο Θάλασσα. Εκεί προβλέπονται μέτρα για την προστασία ευαίσθητων οικοσυστημάτων, όπως τα υποθαλάσσια λιβάδια βλάστησης με *Posidonia* και οι βυθοί με κοραλλιογενείς σχηματισμούς. Ομοίως προβλέπεται η απαγόρευση των αλιευτικών μεθόδων που μπορούν να βλάψουν το περιβάλλον.¹¹⁶

Περαιτέρω, προβλέπεται ότι η απαγόρευση αλιείας πάνω από βυθούς με θαλάσσια βλάστηση, ιδίως *Posidonia* και πάνω από κοραλλιογενή ενδιαιτήματα και ασβεστοφυκικούς βυθούς¹¹⁷ «εφαρμόζεται, από την ημερομηνία έναρξης ισχύος του παρόντος Κανονισμού, σε όλους τους τόπους Natura 2000, σε όλες τις ειδικές προστατευόμενες περιοχές και σε όλες τις ειδικά προστατευόμενες περιοχές μεσογειακού ενδιαφέροντος (SPAMI) που έχουν οριστεί για τη διατήρηση των ενδιαιτημάτων αυτών δυνάμει της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ ή της απόφασης 1999/800/ΕΚ».¹¹⁸

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι υπάρχει σύνδεση των ρυθμίσεων του Κανονισμού 1967/2006/ΕΚ με τις ρυθμίσεις, προεχόντως, της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι οι ρυθμίσεις του ως άνω Κανονισμού δεν μπορούν παρά να λειτουργήσουν συμπληρωματικά προς τις ρυθμίσεις της Οδηγίας για τους οικοτόπους και να επιτελέσουν τον ίδιο ρόλο που διαδραματίζουν οι ρυθμίσεις του Κανονισμού 2371/2002/ΕΚ σε

σχέση με εκείνες των Οδηγιών για τα πτηνά και για τους οικοτόπους.

Είναι λοιπόν φανερό ότι οι ρυθμίσεις σχετικά με την αλιεία αποτελούν ένα ακόμη εργαλείο για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και εντάσσονται στη γενικότερη πολιτική της σύνδεσης των ΘΠΠ με τη διαχείριση των αλιευτικών αποθεμάτων. Το κατά πόσο αυτή η σύνδεση μπορεί να είναι θετική εξαρτάται από το βαθμό εφαρμογής των οικείων διατάξεων και συμμόρφωσης σε αυτές, τόσο από την πλευρά των κρατών μελών όσο και από την πλευρά των εμπλεκόμενων.¹¹⁹

IV. Προβλήματα και προοπτικές

Οι νομοθετικές ρυθμίσεις στις οποίες αναφερθήκαμε έχουν επιτρέψει τη δημιουργία μιας πληθώρας θεσμικών εργαλείων για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος (περίπου 21). Από αυτά ξεχωρίζουν οι ΖΕΠ και ΕΖΔ (ευρωπαϊκή νομοθεσία) οι ειδικά προστατευόμενες περιοχές της Μεσογείου (Πρωτόκολλο της Βαρκελώνης), προστατευόμενα ενδιαιτήματα και κοινοτικές ή εθνικές προστατευόμενες περιοχές αλιείας (Κανονισμός 1967/2006/ΕΚ) και άλλες ΘΠΠ, όπως θαλάσσια πάρκα, θαλάσσια καταφύγια, περιοχές ρυθμιζόμενης αλιείας (εθνικές νομοθεσίες) κ.λπ.

Είναι αναμφισβήτητο ότι υπάρχουν αλληλοεπικαλύψεις προστατευτικών καθεστώτων για την ίδια θαλάσσια περιοχή, δεν γνωρίζουμε ωστόσο την ακριβή έκταση αυτών των αλληλοεπικαλύψεων, γιατί δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία από τα κράτη. Γνωρίζουμε καλύτερα τις αλληλοεπικαλύψεις των ΖΕΠ και ΕΖΔ με άλλες ΘΠΠ, όπου οι τελευταίες προϋπάρχουν των πρώτων. Είναι ενδιαφέρον να σημειώσουμε ότι οι θαλάσσιες περιοχές του δικτύου Natura 2000 (δηλαδή και οι δύο οδηγίες που σε αρκετές περιοχές αλληλοεπικαλύπτονται) εκτείνονται σε 12.673,2 τ.χλμ. που είναι πολύ περισσότερα από όλες τις άλλες ΘΠΠ μαζί αθροισμένες.

Εν όψει της ποικιλομορφίας των προστατευτικών καθεστώτων του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου, θα πρέπει να επιλέγονται εκείνα που ταιριάζουν περισσότερο στα χαρακτηριστικά και στις ιδιαιτερότητες της χώρας μας. Ξεκινώντας από το διεθνές πλαίσιο θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι το Πρωτόκολλο της Βαρκελώνης παρά το ότι αποτελεί έναν ζωντανό οργανισμό, ωστόσο δεν μπορεί να είναι πρώτη επιλογή στη χώρα μας για θέσπιση προστατευτικού καθεστώτος. Τούτο για τον προφανή λόγο ότι δεν υφίστανται νομικά δεσμευτικοί κανόνες ελέγχου και εφαρμογής, πράγμα που καθιστά, σε πολλές περιπτώσεις, κενό γράμμα τις ρυθμίσεις δεδομένης μάλιστα της κατάστασης της ελληνικής Διοίκησης. Για παρόμοιους λόγους δεν μπορεί να προκριθεί η θέσπιση προστατευτικού καθεστώτος με βάση τις εθνικές διατάξεις.

113. *N. Roncin et al.*, Uses of ecosystem services provided by MPAs: How much do they impact the local economy? A Southern Europe perspective, *Journal of Nature Conservation*, vol. 16 (2008), σ. 256.

114. *Ibid.*, σ. 4.

115. *C.H. Born*, Quelques réflexions sur le mécanisme de protection des Sites Natura 2000 contre les incidences des plans et projets, in: *Pour un droit commun de l'environnement (mélanges en l'honneur de Michel Prieur)*, Paris, Dalloz, 2007, σ. 972.

116. Άρθρο 4(1)(2) και (3) του Κανονισμού 1967/2006.

117. Με τους όρους και τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 4 παρ. 1 και 2 του Κανονισμού 1967/2006.

118. Άρθρο 4(4) του Κανονισμού 1967/2006.

119. *R.M. Higgins et al.*, Priorities for fisheries in marine protected area design and management: Implications for artisanal-type fisheries as found in southern Europe, *Journal of Nature Conservation*, vol. 16 (2008), σ. 226.

Αφού δεν ανήκουν στις πρώτες επιλογές τα προστατευτικά καθεστώτα του διεθνούς ή του εθνικού δικαίου μένει να εξεταστεί η περίπτωση των προστατευτικών καθεστώτων του ευρωπαϊκού δικαίου. Πράγματι το ευρωπαϊκό δίκαιο έχει τα περισσότερα εκέγγυα για μία όσο το δυνατό αποτελεσματικότερη προστασία των θαλάσσιων χώρων της Ένωσης. Η δεσμευτικότητα των διατάξεων, η ήδη κατακτημένη εμπειρία και η θετική νομολογία του Δικαστηρίου αποτελούν μερικά από αυτά τα εκέγγυα. Να υπογραμμίσουμε στο σημείο αυτό ότι η διαφαινόμενη για το προσεχές μέλλον επέκταση του δικτύου Natura 2000 στη θάλασσα στα επτά μεσογειακά κράτη μέλη της ΕΕ θα συμβάλει στην περαιτέρω προστασία της Μεσογείου.

Παρά το γεγονός ότι πολλές θαλάσσιες περιοχές Natura 2000 δεν έχουν διαχειριστικά σχέδια και προγράμματα με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν να χαρακτηριστούν «paper parks», η ύπαρξή τους αποτελεί ένα σημαντικό μηχανισμό για την υποστήριξη του δικτύου των ΘΠΠ της Μεσογείου. Αν και είναι πρόσφατη η δραστηριοποίηση των κρατών μελών σχετικά με την ανάπτυξη του δικτύου προς τη θάλασσα, μία από τις προκλήσεις για την πολιτική της ΕΕ αναφορικά με τη βιοποικιλότητα είναι η συγκρότηση ενός δικτύου διατήρησης και προστασίας στα πλαίσια του Natura 2000. Όμως θα πρέπει να σημειωθεί ότι είναι λίγοι οι τόποι Natura 2000 που υπάρχουν μέχρι τώρα και είναι πέραν των χωρικών υδάτων. Αυτό αποτελεί σημαντικό κενό του δικτύου Natura 2000 καθ' όσον οι περισσότεροι και πιο απειλούμενοι θαλάσσιοι οικότοποι και είδη βρί-

σκονται πέραν των ως άνω υδάτων. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο οι προσπάθειες και των επτά μεσογειακών κρατών μελών θα πρέπει να είναι προεχόντως προς την κατεύθυνση του ορισμού και της διαχείρισης ΘΠΠ πέραν των χωρικών υδάτων.

Εφ' όσον η επιλογή του ευρωπαϊκού δικαίου φαίνεται μονόδρομος για τη χώρα μας, μένει να ρυθμιστούν σημαντικά ζητήματα που έχουν να κάνουν με τη σύνδεση των Οδηγιών για τα άγρια πτηνά και για τους οικοτόπους, με τις εθνικές διατάξεις για την εφαρμογή τους (Ν 1650/1986). Η πείρα μέχρι τώρα έχει αποδείξει ότι πρέπει να υπάρξει αποσύνδεση και το κυριότερο: να υπάρξει διαφορετική προσέγγιση στο θέμα της διαχείρισης των ΘΠΠ.

Οι άξονες αυτής της νέας προσέγγισης θα πρέπει να είναι δύο: πλουραλιστική συμμετοχή στους φορείς διαχείρισης (κράτος, ΤΑ, κοινωνία πολιτών, επιστημονικοί φορείς, επαγγελματικές οργανώσεις) και συσχέτιση του τύπου των μέτρων διαχείρισης με την τοπική οικονομία, έτσι ώστε να αναπτυχθεί ο τρίτος τομέας της οικονομίας, η πλεγόμενη κοινωνική οικονομία. Η τελευταία, επειδή ακριβώς στηρίζεται στη συμμετοχή των τοπικών φορέων και στοχεύει όχι μόνο στο κέρδος, αλλά και στην επίτευξη ή διατήρηση των οικολογικών χαρακτηριστικών του τόπου, αρμόζει περισσότερο σε αυτό, στο οποίο κατατείνουν όλες οι νομοθετικές και κανονιστικές ρυθμίσεις για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος: στην αποτελεσματική διαχείριση των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών.

* * * * *